

Renata Lisowska

Uniwersytet Łódzki

e-mail: lisowska@uni.lodz.pl

**KREDYT NA INNOWACJE TECHNOLOGICZNE
JAKO ŹRÓDŁO FINANSOWANIA INNOWACJI
W MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTWACH**

**TECHNOLOGY INNOVATION CREDIT
AS A SOURCE OF FINANCING INNOVATION
IN SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES**

DOI: 10.15611/pn.2017.489.18

JEL Classification: O32, O38, M13, M38, O33

Streszczenie: Szansą na zwiększenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) funkcjonujących w zmiennym otoczeniu jest ich aktywna działalność innowacyjna. Szczególnie dużym problemem we wprowadzaniu innowacji w MSP są niewystarczające środki finansowe, które mogą stanowić znaczącą barierę. Dlatego też dla tych podmiotów ważne jest wsparcie finansowe pozwalające na wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań. Taką możliwość stwarzają instrumenty finansowe wdrażane ze środków unijnych. Celem niniejszego opracowania jest analiza i ocena możliwości wsparcia działalności innowacyjnej MSP ze środków unijnych na przykładzie poddziałania 3.2.2 *Kredyt na innowacje technologiczne*, oferowanego w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój.

Słowa kluczowe: MSP, działalność innowacyjna, Program Operacyjny Inteligentny Rozwój, kredyt na innowacje technologiczne.

Summary: Innovative activity of small and medium-sized enterprises (SMEs) operating in a changing environment provides an opportunity to increase their competitiveness. Insufficient financial resources, which may constitute a significant barrier, are a major problem in introducing innovations in SMEs. Therefore, it is important to provide financial support for these entities to enable the implementation of innovative solutions. Such a possibility is created by financial instruments implemented with the use of the EU funds. The aim of the paper is to analyse and assess the possibilities of supporting SMEs' innovative activity from the EU funds based on the example of Sub-measure 3.2.2 *Technology innovation credit* offered in the framework of the Smart Growth Operational Programme.

Keywords: SMEs, innovative activity, Smart Growth Operational Programme, technology innovation credit.

1. Wstęp

Współczesne małe i średnie przedsiębiorstwa funkcjonując w turbulentnym otoczeniu powinny z jednej strony wprowadzać innowacyjne rozwiązania wzmacniające ich pozycję konkurencyjną, z drugiej zaś podejmować działania redukujące ryzyko. Ponoszenie nakładów na rozwój działalności innowacyjnej w MSP wiąże się z większym zakresem niepewności niż inwestycje w kapitał rzeczowy. Im wcześniejsza faza powstawania innowacji, tym bardziej ryzykowne jest angażowanie środków firmy w ten rodzaj działalności. Z kolei podmioty, które nie podejmują działalności innowacyjnej, nie są w stanie wykorzystać szans rynkowych i sprostać silnej konkurencji. Rynek stanowi jeden z kluczowych czynników, który decyduje o możliwości wprowadzania innowacyjnych rozwiązań w firmach sektora MSP, bowiem analiza procesów rynkowych pozwala podjąć decyzje dotyczące np. zastosowań nowej technologii, terminu wprowadzenia nowego produktu na rynek, przestrzennego zasięgu sprzedaży itd.

Małe i średnie przedsiębiorstwa coraz intensywniej podejmują działania ukierunkowane na zwiększanie ich zdolności do tworzenia nowatorskich produktów czy rozwiązań organizacyjnych. Jednak droga od pomysłu do wprowadzenia innowacji jest bardzo żmudna oraz czasochłonna i wiąże się często z wieloma barierami. Do najważniejszych czynników utrudniających procesy innowacyjne zalicza się: brak środków finansowych, zbyt wysokie koszty wprowadzenia innowacji, brak zewnętrznych źródeł finansowania, niepewny popyt oraz dostęp do wiedzy.

W tym kontekście jednym z istotnych problemów wprowadzania innowacji w polskich przedsiębiorstwach jest występowanie luki kapitałowej charakteryzującej się niedostatecznym dostępem do kapitału dla małych i średnich przedsiębiorstw podejmujących działalność innowacyjną [Klonowski 2009; Janasz 2010; Raport końcowy 2014]. Dla rozwiązania tego problemu istotny jest kapitał innowacyjny określany jako zasób środków dostępnych przedsiębiorstwom, które prowadzą lub chcą prowadzić działalność innowacyjną [Janasz 2011]. Jak wskazują liczne badania [por. Janasz 2010; Zastempowski 2010; Stawasz 2011; Lisowska 2013; Karlik 2013] oraz dostępne dane statystyczne [GUS 2016], głównym źródłem finansowania działalności innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw jest kapitał własny, który często okazuje się niewystarczający dla wprowadzania istotnych zmian o charakterze innowacyjnym. Dlatego też dla tych przedsiębiorstw ważne jest wsparcie finansowe działalności innowacyjnej. Taką możliwość dają środki finansowe pochodzące z budżetu UE, które w Polsce są dystrybuowane za pomocą głównie programów operacyjnych. W ich ramach oferowane są różne instrumenty finansowe mające na celu wsparcie działalności innowacyjnej MSP na różnych etapach ich rozwoju.

Celem niniejszego opracowania jest analiza i ocena możliwości wsparcia działalności innowacyjnej MSP ze środków unijnych na przykładzie poddziałania 3.2.2 *Kredyt na innowacje technologiczne* oferowanego w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Pierwsza część artykułu to studia literaturowe poświęcone

działalności innowacyjnej MSP, w drugiej części dokonano oceny wpływu środków pozyskanych w ramach *Kredytu na innowacje technologiczne* na możliwość realizacji nowych inwestycji technologicznych.

2. Kredyt technologiczny w finansowaniu innowacji wdrażanych przez MSP – perspektywa programowania 2007-2013

Kredyt technologiczny jako instrument wsparcia dla przedsiębiorstw został wprowadzony na podstawie ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (Dz.U. z 2005, nr 179, poz. 1484). Kredyt ten mógł być przeznaczony na sfinansowanie inwestycji polegającej na wdrożeniu nowych technologii, zarówno własnych, jak i nabytych. Przedsiębiorca miał możliwość uzyskania umorzenia maksymalnie 50% wartości kredytu udzielonego przez Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) ze środków Funduszu Kredytu Technologicznego na okres do 72 miesięcy, z możliwością karencji spłaty kapitału kredytu do 12 miesięcy. Maksymalna wielkość kredytu to równowartość w złotych 2 mln euro przy wkładzie własnym minimum 25%. W latach 2005-2008 BGK udzielił 72 kredytów o łącznej wartości 195 666 tys. złotych.

W 2009 r. kredyt technologiczny jako instrument finansowania innowacji w MSP został włączony do Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (POIG) w postaci działania 4.3 *Kredyt technologiczny*. Wsparcie dla przedsiębiorcy, polegające na umorzeniu 50% kredytu, zostało zastąpione premią technologiczną (maksymalnie do 4 mln zł) stanowiącą spłatę części kapitału kredytu technologicznego udzielonego przez bank komercyjny. Zainteresowanie MSP w początkowym okresie wdrażania instrumentu w latach 2009-2011 było niewielkie ze względu na mało korzystne warunki uzyskiwania dofinansowania, wynikające z ustawy „o niektórych formach wspierania działalności”, np. zapis uzależniający wypłatę premii technologicznej od osiągniętych przychodów ze sprzedaży nowych produktów/usług. Kredyt technologiczny uznaje się za jeden z pierwszych instrumentów, który wspierał innowacyjne projekty oparte na nowej technologii, tzn. niestosowanej na świecie dłużej niż 5 lat.

Nowe korzystne dla przedsiębiorców zapisy ustawy z dnia 3 lutego 2011 roku o zmianie ustawy o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej uwzględniały potrzeby beneficjentów m.in. w zakresie sposobu wyliczania premii technologicznej oraz jej wypłaty zaraz po zakończeniu inwestycji (Dz.U. nr 85, poz. 457). Zmiany te spowodowały wzrost zainteresowania tym instrumentem wśród MSP, co wpłynęło na szybkie wykorzystanie alokacji finansowej na to działanie. Łącznie we wszystkich naborach do BGK wpłynęło 1528 wniosków, podpisano 717 umów na łączną kwotę 1872 mln zł i wypłacono 717,5 mln zł w formie premii technologicznej [Stan realizacji programu POIG na dzień 30.06.2016].

Z badań przeprowadzonych przez Policy & Action Group Uniconsult i Taylor Economics wynika, że kluczowymi beneficjentami w ramach działania 4.3 *Kredyt technologiczny* byli mali i średni przedsiębiorcy, na których przypadało odpowiednio

31,2% i 60% podpisanych umów kredytowych. Średnia wartość projektu wyniosła 4,86 mln złotych. Z rozkładu regionalnego wynika, że najczęściej projektów zlokalizowanych było w województwie wielkopolskim, śląskim oraz łódzkim. Na te trzy regiony łącznie przypadło 42,8% projektów [Ocena realizacji instrumentów 2013, s. 33-34].

Znaczenie kredytu technologicznego w finansowaniu inwestycji innowacyjnych w układzie przestrzennym można oceniać w ujęciu wartościowym i ilościowym. Analiza wartości zrealizowanych inwestycji pozwoliła na wyodrębnienie pięciu grup regionów proinnowacyjnych: dominujące (wielkopolskie, podkarpackie i śląskie), silne (kujawsko-pomorskie, łódzkie, małopolskie, mazowieckie i pomorskie), dobre (dolnośląskie i lubuskie), przeciętne (lubelskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie) i słabe (zachodniopomorskie, opolskie i świętokrzyskie). Z kolei analiza aktywności innowacyjnej pod względem ilości małych i średnich przedsiębiorstw, które skorzystały z kredytu technologicznego w poszczególnych województwach, pozwoliła na wyodrębnienie trzech grup województw: dominujących (wielkopolskie), dobrych (śląskie, podkarpackie, łódzkie, małopolskie, mazowieckie, kujawsko-pomorskie i pomorskie) oraz słabych (dolnośląskie, lubuskie, zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, lubelskie, podlaskie, opolskie i świętokrzyskie) [Sarniak 2015, s. 10].

Analiza wieku przedsiębiorstw wskazuje, że z kredytu technologicznego korzystają przedsiębiorstwa dojrzałe, działające na rynku od wielu lat. Natomiast z rozkładu branżowego wynika, że największą grupę beneficjentów stanowili przedsiębiorcy pochodzący z sektora przetwórstwa przemysłowego, w szczególności zajmujący się produkcją wyrobów dla budownictwa, wyrobów z tworzyw sztucznych oraz handlem i usługami budowlanymi [Ocena realizacji instrumentów 2013, s. 33-34].

Głównym efektem zrealizowanych inwestycji poprzez kredyt technologiczny jest przede wszystkim rozwój innowacyjności MSP, zarówno tych o wysokim stopniu innowacyjności, jak również tych, które rozpoczęły działalność innowacyjną, uzyskując wsparcie finansowe ze środków publicznych [Raport końcowy 2014].

3. Rola kredytu na innowacje technologiczne w finansowaniu innowacji wdrażanych przez małe i średnie przedsiębiorstwa – perspektywa programowania 2014-2020

W perspektywie programowania 2014-2020 ważny dla rozwoju działalności innowacyjnej w małych i średnich przedsiębiorstwach jest Program Operacyjny Inteligentny Rozwój (POIR). Podejmowane w ramach tego programu działania są skoncentrowane na wzmocnieniu powiązań między sferą nauki a biznesem, co ma zaowocować zwiększeniem stopnia komercjalizacji wyników B+R i ich praktycznego wykorzystania w gospodarce, między innymi przez projekty badawczo-rozwojowe realizowane przez przedsiębiorców w ramach konsorcjów naukowo-przemysłowych. POIR jest programem kompleksowym, to znaczy wspiera innowacyjne przedsięwzięcia od idei, przez B+R, aż do wprowadzenia innowacji na rynek. Sposób finansowania pro-

jektów innowacyjnych w tym programie jest uzależniony od rodzaju projektu oraz poziomu występującego ryzyka, są to najczęściej dotacje, instrumenty kapitałowe, gwarancje i pożyczki. Wydatkowanie środków ma ścisły związek z krajowymi inteligentnymi specjalizacjami.

Główne działania zorientowane bezpośrednio na wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw są realizowane w ramach Osii I, II i III. W ramach Osii I – *Wsparcie prowadzenia prac B+R przez przedsiębiorstwa* – finansowane są projekty badawczo-rozwojowe realizowane samodzielnie przez przedsiębiorstwa. Oś ta obejmuje wsparcie projektów B+R przedsiębiorstw, począwszy od fazy badań, aż do etapu końcowego, kiedy nowe rozwiązanie można skomercjalizować. W Osii II – *Wsparcie otoczenia i potencjału przedsiębiorstw do prowadzenia działalności B+R+I* – finansowane są projekty obejmujące stworzenie lub rozwój infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach, dodatkowo również projekty polegające na wsparciu proinnowacyjnych usług dla przedsiębiorstw, świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu lub jednostki naukowe. Są projekty o charakterze systemowym i pilotażowym, polegające na testowaniu nowych form wsparcia oraz mające na celu zwiększenie skłonności przedsiębiorstw do podejmowania działalności B+R. Dla finansowania tych działań wykorzystywane są instrumenty zwrotne lub dotacyjno-zwrotne. Natomiast finansowanie w ramach Osii III – *Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach* – obejmuje projekty polegające na wdrożeniu innowacyjnych produktów, usług lub technologii. Główne cele tej osii to: (i) zwiększone finansowanie działalności innowacyjnej MSP z wykorzystaniem kapitału podwyższonego ryzyka, (ii) większa aktywność przedsiębiorstw w zakresie prowadzenia działalności inwestycyjnej, (iii) podniesienie poziomu umiędzynarodowienia działalności przedsiębiorstw. Biorąc pod uwagę zróżnicowany poziom ryzyka, projekty w tej osii są finansowane za pomocą zarówno instrumentów dotacyjnych, jak również instrumentów kapitałowych (przy zaangażowaniu funduszy *seed capital*, funduszy *venture capital* lub aniołów biznesu) i instrumentów pożyczkowych (uzupełniających wsparcie kapitałowe) [Program Operacyjny 2015]. W ramach tej osii realizowane jest poddziałanie 3.2.2 *Kredyt na innowacje technologiczne*, będące kontynuacją działania 4.3 *Kredyt technologiczny*, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka w perspektywie finansowania 2007-2013.

Jest to instrument wsparcia finansowego mający na celu podniesienie innowacyjności i konkurencyjności mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw poprzez umożliwienie im wdrożenia innowacji technologicznych, będących wynikiem własnych prac B+R lub wynikiem prac B+R nabywanych przez przedsiębiorców w ramach projektu. Wkład własny przedsiębiorcy musi stanowić co najmniej 25% kosztów kwalifikowanych inwestycji technologicznej finansowanej z kredytu technologicznego, a udział premii technologicznej w odniesieniu do wartości kosztów kwalifikowanych ustalany jest zgodnie z pułapami określonymi w mapie pomocy regionalnej na lata 2014-2020 [Szczegółowy opis 2016]. Do wydatków kwalifikowanych projektu zalicza się:

- zakup nieruchomości niezabudowanej lub zabudowanej, w tym zakup prawa użytkowania wieczystego, pod warunkiem że: (i) przedsiębiorca przedstawi ope-

rat szacunkowy sporządzony przez uprawnionego rzeczoznawcę majątkowego potwierdzający, że cena nabycia nie przekracza wartości rynkowej tej nieruchomości określonej na dzień nabycia, (ii) przedsiębiorca przedstawi opinię rzeczoznawcy budowlanego potwierdzającą, że nieruchomość zabudowana może być używana w określonym celu, zgodnym z celami projektu objętego wsparciem, lub określającą zakres niezbędnych zmian lub ulepszeń, (iii) w okresie 10 lat poprzedzających datę nabycia tej nieruchomości jej zakup nie był współfinansowany ze środków unijnych ani z krajowych środków pomocy publicznej lub pomocy *de minimis*, (iv) nieruchomość będzie używana wyłącznie do celów inwestycji technologicznej;

- zakup, wytworzenie oraz koszty montażu i uruchomienia nowych środków trwałych, z wyłączeniem środków transportu, o ile nabywane są przez przedsiębiorcę prowadzącego działalność w sektorze transportu;
- zakup używanych środków trwałych, w tym koszty ich montażu i uruchomienia, z wyłączeniem środków transportu nabywanych przez przedsiębiorców z sektora transportu; dodatkowo konieczne jest spełnienie określonych wymagań: (i) cena nabycia używanych środków trwałych nie przekracza ich wartości rynkowej (z dnia zakupu) oraz jest niższa od ceny nowych środków trwałych, (ii) sprzedający złoży oświadczenie określające podmiot, od którego pierwotnie nabył środki trwałe, podając miejsce i datę ich zakupu, (iii) w okresie siedmiu lat poprzedzających datę nabycia używanych środków trwałych ich zakup nie był współfinansowany ze środków unijnych ani z krajowych środków pomocy publicznej lub pomocy *de minimis*;
- zakup robót oraz materiałów budowlanych przeznaczonych do budowy lub rozbudowy budynków, budowli lub ich części;
- zakup wartości niematerialnych i prawnych w formie licencji, patentów, know-how, a także nieopatentowanej wiedzy technicznej, o ile wartości niematerialne i prawne spełniają łącznie następujące warunki: (i) będą wykorzystywane wyłącznie do celów inwestycji technologicznej, (ii) będą podlegać amortyzacji zgodnie z obowiązującymi przepisami, (iii) zostaną nabyte na warunkach rynkowych od firm lub osób trzecich; (iv) będą stanowić aktywa przedsiębiorcy, który zrealizował inwestycję technologiczną oraz będą przez niego wykorzystywane przez okres co najmniej 3 lat;
- pokrycie kosztów związanych z najmem lub dzierżawą gruntów, budynków i budowli lub ich części, poniesionych do dnia zakończenia realizacji inwestycji technologicznej, pod warunkiem że umowa najmu lub dzierżawy będzie zawarta na okres co najmniej 3 lat od przewidywanego terminu zakończenia realizacji inwestycji technologicznej;
- wykonane przez doradców zewnętrznych studia, ekspertyzy, koncepcje i projekty techniczne niezbędne do wdrożenia nowej technologii w ramach inwestycji technologicznej [Regulamin konkursu 2017, s. 7-8].

Obok trafnego wyznaczenia kierunków inwestowania w innowacje, warunkiem uzyskania dofinansowania jest pozytywna ocena zdolności kredytowej MSP, co nie jest zawsze możliwe w przypadku tych podmiotów ze względu na brak bądź niewystarczające zabezpieczenia kredytu wymagane przez bank komercyjny. Pozytywna ocena zdolności kredytowej i uzyskana promesa banku komercyjnego stanowią podstawę do formalnej oceny wniosku o przyznanie premii technologicznej. Spełnienie warunków formalnych uzupełniane jest następnie oceną merytoryczną, ekspercką, pod kątem zgodności projektu z warunkami konkursu [Sarniak 2015, s. 9].

Analiza stanu realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój na dzień 30.04.2017 wykazała, że w ramach poddziałania 3.2.2 *Kredyt na innowacje technologiczne* przy alokacji 1781 mln zł, 832 wnioski o dofinansowanie otrzymały pozytywną ocenę formalną, z tego 338 wniosków zostało zatwierdzonych do dofinansowania, ostatecznie podpisano 178 umów, co pozwoli na dofinansowanie projektów w wysokości 659 mln zł.

4. Zakończenie

Reasumując dotychczasowe rozważania, kredyt na innowacje technologiczne ma coraz większe znaczenie w finansowaniu przedsięwzięć innowacyjnych podejmowanych przez małe i średnie przedsiębiorstwa. W latach 2007-2013 skorzystało z niego ponad 700 MSP, co pozwoliło nie tylko na realizację inwestycji o charakterze innowacyjnym, ale również dofinansowanie w postaci premii technologicznej. W perspektywie finansowania 2014-2020, jak wskazują dotychczasowe statystyki, można spodziewać się podobnego efektu z wdrażania tego instrumentu, co umożliwi dofinansowanie procesu wdrożenia innowacji technologicznych, będących wynikiem własnych prac badawczo-rozwojowych (B+R) bądź nabywanych.

Nadal jednak dla znaczącej grupy małych i średnich przedsiębiorstw instrument ten nie jest dostępny ze względu na brak własnych środków finansowych wymaganych jako wkład własny przy staraniu się o kredyt, niewystarczającej wiedzy pozwalającej na przygotowanie projektu innowacyjnego, brak zabezpieczeń wymaganych przez banki komercyjne, niestabilnej pozycji rynkowej uniemożliwiającej prognozowanie przychodów oraz niewystarczającej informacji o możliwościach wsparcia. Dla tej grupy przedsiębiorstw zaprojektowano w POIR inny zestaw instrumentów pozwalających na wsparcie ich działalności innowacyjnej w różnych fazach rozwoju.

Literatura

- GUS, 2016, *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2013-2015*, Warszawa.
- Janasz K., 2010, *Kapitał w finansowaniu działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w Polsce*, Difin, Warszawa.
- Janasz K., 2011, *Źródła finansowania innowacji w polskich przedsiębiorstwach w latach 2003-2008*, Problemy Teorii i Polityki Makroekonomicznej, Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, nr 19.

- Karlik M., 2013, *Zarządzanie innowacjami w przedsiębiorstwie – poszukiwanie i realizacja nowatorskich projektów*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa.
- Klonowski D., 2009, *Innowacyjność sektora MSP w Polsce. Rządowe programy wsparcia a luka finansowa*, Sprawne Państwo, Ernst&Young, Warszawa.
- Lisowska R., 2013, *Zarządzanie rozwojem małych i średnich przedsiębiorstw w obszarach zmarginalizowanych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Ocena realizacji instrumentów inżynierii finansowej w ramach NSRO 2007-2013, Raport końcowy, 2013, PAG Uniconsult and Taylor Economics, Warszawa, https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/if/sw/Documents/IF_raport_1962013.pdf (30.04.2017).
- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020, 2015, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa, https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/1867/ost_POIR_19_01_dokument_21012015_okladka.pdf (15.03.2017).
- Raport końcowy: Ocena ex ante instrumentów finansowych w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój, 2014, WYG PSDB Sp. z o.o., Warszawa.
- Regulamin konkursu w ramach programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020, Działanie 3.2 *Wsparcie wdrożeń wyników prac B+R*, Poddziałanie 3.2.2 *Kredyt na innowacje technologiczne*, Konkurs 3/2017, Bank Gospodarstwa Krajowego, https://www.bgk.pl/files/public/Pliki/Przedsiębiorstwa/Kredyt_na_innowacje_tehnologiczne/III_nabor/Regulamin_konkursu_Kredyt_na_innowacje_tehnologiczne_N03_6_kwietnia_2017.pdf (30.04.2017).
- Sarniak J., 2015, *Kredyt technologiczny jako narzędzie budowania przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, Rynek-Społeczeństwo-Kultura, nr 1(13).
- Stan realizacji programu PO IG na dzień 30.06.2016, <http://www.poig.2007-2013.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/Strony/default.aspx#strona=1&zakladka=1> (10.05.2017).
- Stawasz E., 2011, *Innowacyjność polskiego sektora MSP w świetle badań własnych*, [w:] Niedzielski P., Stanisławski R., Stawasz E. (red.) *Polityka innowacyjna wobec sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce – analiza uwarunkowań i ocena realizacji*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu szczecińskiego, nr 654, Ekonomiczne Problemy Usług nr 70, Szczecin, s. 241-290.
- Szczegółowy opis osi priorytetowych Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój, 2016, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa, https://www.poir.gov.pl/media/30279/SZOOOP_POIR_OK_30112016.pdf (15.03.2017).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej, Dz.U. z 2005, nr 179, poz. 1484.
- Ustawa z dnia 3 lutego 2011 r. o zmianie ustawy o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej, Dz.U. z 2011, nr 85, poz. 457.
- Zastempowski M., 2010, *Uwarunkowania budowy potencjału innowacyjnego polskich małych i średnich przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.